

Emberölések a rácsok mögött

Előzmények

1984. október 19. Szeged. A helyi Csillagbörtönhöz tartozó, a fogvatartottakat munkáltató Alföldi Bútorgyárban Richter Richárd hajtotta végre a magyar büntetés-végrehajtás eddigi legvéresebb eseményét. 4 perc alatt 7 embert sebesített meg, közülük hárman meghaltak.

Az elkövető, Richter Richárd, negyedik alkalommal töltötte büntetését börtönben. Ezt megelőzően 1978-ban szabadult utoljára, majd két év után, 1980-ban került ismét szabadságvesztés-büntetés alá, emberölés kísérletének büntette miatt. 7 évet kellett volna letöltenie. Utolsó börtönévei alatt halálfélelem gyötörte, és azt hitte, hogy meg akarják mérgezni. Különösen nehezen kezelhető fogvatartottnak számított, 4 év alatt 31 alkalommal fenyítették. Ennek ellenére mégis lehetőséget kapott arra, hogy hobbiját, a késdobálást gyakorolja.

A cselekményt megelőző napon mégis elvették a késeit, és miattuk újabb fegyelmit helyeztek kilátásba. Másnap, a cselekmény napján figyelmeztetni kellett Richtert, hogy végezze rendesen a munkáját a bútorgyárban. Erre sértegetni kezdte a művezetőt, és megtagadta az utasítás végrehajtását. Miután meglátta a művezetőnél a gumibotot, elrohant a szerelőüzemhez, ahol korábban elrejtett két kést, és ezekkel indult vissza a művezetőhöz. Útközben az útjába kerülő állományi tagokat leszúrta, vagy késsel megdobta. Amikor már több elítélttársa is üldözte, látta, hogy nincs hova tovább menekülnie, és megadta magát.

Az eljárás során szöveget nyelt, és bár kis híján meghalt, de meg tudták menteni. Halálra ítélték, és 1985. február 26-án a Csillagbörtön udvarán felakasztották (Szabó 2009).

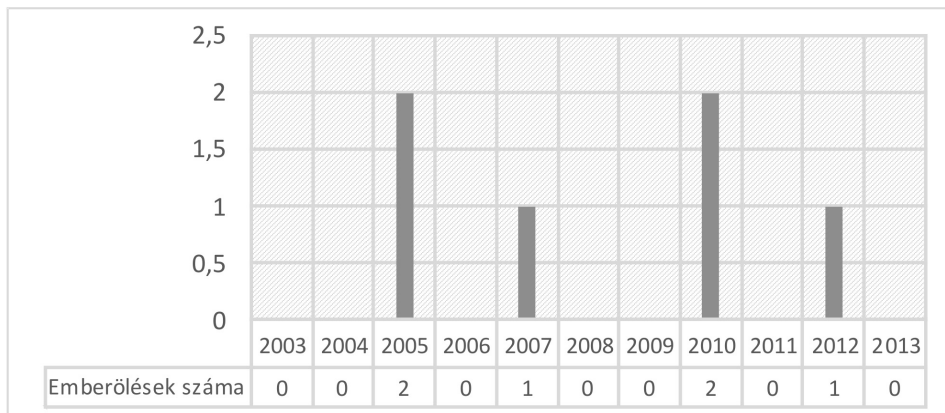
Azóta ilyen jellegű és nagyságrendű esemény a magyar büntetés-végrehajtásban nem történt. Időről-időre azonban történnek erőszakos halálesetek a börtön falain belül. Az alábbiakban az elmúlt 10 év ilyen eseményeit tekintjük át a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Biztonsági Főosztálya jóvoltából, amely az események adatait a rendelkezésünkre bocsátotta.

Az elmúlt tíz év

Ahogy az 1. ábrán látható, a 2003–2013. közötti időszakban összesen 6 olyan eset fordult elő, amikor fogvatartott emberhalált okozott. 2005-ben 2, 2007-ben 1, 2010-ben 2 és 2012-ben 1 esemény történt. A sértettek minden esetben fogvatartottak voltak.

---

1 Az elemzés elkészülte után érkezett az a sajnálatos hír, hogy 2013. június 21-én a Békés Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben egy fogvatartott elhunyt, és idegenkezűség gyanúja merült fel. (Lásd a hvg.hu híradását az Irodalomjegyzékben!)

1. ábra

A büntetés-végrehajtás során elkövetett emberölések 2003. január 1. és 2013. május 31. között

A 2005. év első esete egy tévénezés kapcsán kialakult vita eredménye volt. A később áldozattá váló fogvatartott volt a zárkában lévő tévé tulajdonosa; a tévéhasználat feletti uralmát pedig előszeretettel demonstrálta azzal, hogy a többiek elöl elfordította a képernyőt vagy elzárta a hangot. A később tettessé vált fogvatartott elmondása szerint zárkatársa őt személyesen, magánéleti problémáival is „piszkálta”. A cselekmény éjszakáján a sértett a kérés ellenére sem engedte az elkövetőnek, hogy a tévét ő is nézze, amire az elkövetőt elöntötte az indulat, a szóváltásból tettlegesség lett, aminek során megfojtotta a sértettet. Az elkövető 2016-ban szabadul.

A 2005. év második esetéről lehetett a legkevesebbet megtudni a dokumentációkból. Egy fogvatartottat ágyában holtan találtak. A halál oka természetesnek tűnt kezdetben, azonban a test átvizsgálásakor az áldozat nyakában egy zsinetet találtak, valamint a ruházatban nagy mennyiségű altatót, ami az idegenkezűség gyanúját vetette fel. Az ügy további alakulásáról nincs információnk.

2007-ben fiatalok között történt egy – igen nagy port felkavart – emberölés. Az áldozat 19 éves volt, szűk két héttel a cselekmény előtt került az ötszemélyes zárkába, ahol egy éjjel felakasztotta magát. Később belső információk alapján derült fény az idegenkezűsége és az önakasztásra való kényszerítés előtti bántalmazásokra (Fogarassy 2008). Az elkövetők között vezető szerepet betöltő fogvatartott 2029-ben szabadul.

2010-ben ismét két esetet regisztráltak. Az első nem emberölés, hanem halált okozó súlyos testi sértés volt. Előzetes szóváltást követően az elkövető három alkalommal orrba vágta a sértettet, aki ennek következtében összeesett és a helyszínen életét vesztette.

A második eset 2010. szilveszter éjszakáján történt. Az eseményt megelőző napon – fogdabüntetése után – került harmadikként a zárkába, a körülbelül egy

hónapja fennálló kétszemélyes zárkaközösségbe egy emberölés miatt szabadságvesztés-büntetését töltő fogvatartott. A másik, későbbi elkövető fogvatartott is emberölésért, az idősebb korú sértett szexuális cselekményért töltötte büntetését. A két elkövető brutálisan bántalmazta a sértettet, amibe az a helyszínen belehalt. A két elkövető ezután nyaki ütőéren életveszélyesen falcolt. A zárkába újonnan került elkövető említést tett arról, hogy a sértett szexuális cselekményének az ő, egy héttel korábban elhunyt lánya volt az egyik áldozata, ám ennek a kijelentésnek a valóságalapjáról nincs információ. Mindkét elkövető tényleges életfogytiglani szabadságvesztést kapott. Az a fogvatartott, aki a sértettel már egy hónapja egy zárkában volt a cselekmény előtt, 2013 áprilisában öngyilkosságot követett el, és elhunyt.

A legutóbbi eset 2012-ben történt. Ebben az esetben egy idősebb, látássérült és demenciával rendelkező fogvatartott zárkán belüli „fegyelmezése” vezetett halálesethez. Az idősebb fogvatartott és az elkövető is szexuális bűncselekményért töltötte büntetését, éppen ezért kerültek egy zárkába, azt remélve, hogy így a cselekményük miatti viktimizáció elkerülhető. Az emberölés végül nem is a büntett, hanem a sértett leépüléséből adódó kellemetlenségek nyomán jött létre: a halálhoz vezető bántalmazása a vizelet-és széklettartási problémáiról való leszoktatását célozta. Ítélet az ügyben a cikk befejezéséig még nem született.

Az eseteket részletesebben áttekintve és mintázatokat keresve azt láthatjuk, hogy mind az elkövetők, mind az áldozatok mindannyian férfiak. Az áldozatok átlagosan 12 évvel voltak idősebbek az elkövetőknél, és a 6 áldozat közül 3 fő 50 év feletti volt, ami a bűnelkövetői populációban idősnek számít. Az áldozattá válás magyarázata részben a csökkent önvédelmi képesség lehet, melyet az erősebb, fiatalabb fogvatartottak tévesen mérhetnek fel. Másrészt az apafigurával való hasonlóság szintén kiválthatja a fogvatartottak agresszióját, hiszen az antiszociális személyiségfejlődés hátterében határozottan kimutatható az apafigura hiánya, elégtelen volta, illetve a vele való problémás kapcsolat (Pfißner, McBurnett, Rathouz 2001; Jaffee et al 2003). Felvetődik az a lehetőség is, hogy az idősebb fogvatartottak elleni haragot az generálhatja, hogy a fiatalabb saját reménytelen jövőjét és pusztulását látja megelevenedni az idősebb férfiban.

A halálhoz általában vagy az elfajuló sanyargatás vezetett, vagy valamilyen konfliktusból származó szóváltás, tettelegesség. A zárkaközösségek általában 3–5 fősek voltak, ami kedvez a felelősségelhárító, egymást a szélsőségek irányába sodró és a visszatartó erőt rontó csoportdinamika kialakulásának. A legtöbb cselekmény hétvégén történt, vagy hétköznap éjjel, hajnalban, tehát abban az időszakban, amikor a személyi állomány létszáma és ezzel a figyelem intenzitása a legalacsonyabb. Három esetben problémás, agresszív rab volt az elkövető, és ebből egy esetben az elkövetők eleve emberölésért töltötték büntetésüket.

Külföldön a börtönbeli emberölések leggyakoribb oka a bandaháború (Dalton 1999). A gengesedés már a hazai börtönökben is látható (borsodiak, pestiek stb.), és várható, hogy a külföldi trendet követve az ehhez köthető erőszakos cselekmények, köztük az emberölések hozzánk is begyűrűznek a jövőben – egyelőre azonban ez nem jellemző a hazai fogvatartotti populációban.

A külföldi szakirodalom szerint az emberölés áldozatává válásában kiemelten veszélyeztetettek a pedofil elkövetők (Dalton 1999). Hazánkban az elmúlt 10 évben egy olyan esemény történt, amikor az emberölés motivációja az áldozat pedofil cselekménye volt.

A külföldi adatok általában leírják, hogy börtönkörülmények között jóval nagyobb esély van rá, hogy egy személy emberölés áldozatává váljon, mint a szabad életben (Dalton, 1999). Ha a Magyarországon előforduló életellenes cselekmények átlagos számát – 1999–2010 között átlagosan 334 eset évente – (Bűnözés és igazságszolgáltatás 2002–2010, 2011; Bűnözés és igazságszolgáltatás, 2008; Tájékoztató a bűnözésről, 2010) a lakosság számához viszonyítjuk (Központi Statisztikai Hivatal, 2012) és ezt összevetjük a börtönbeli emberöléseknek a fogvatartotti létszámhoz (Répási) mért arányával, akkor azt láthatjuk, hogy ez a tendencia nagyon enyhén, de hazánkban is megjelenik.

Az okok

A büntetés-végrehajtásban büntetést töltő személyek nagy részére jellemző az agresszió-kezelési problémák jelenléte – sokan éppen emiatt kerülnek büntető-eljárás alá és utána zárt intézetbe –, így a börtönök gyűjtőhelyei az ilyen problémáknak. Ez nem jelenti azt, hogy a börtönben mindenki agresszív és erőszakos, ám azt igen, hogy az ilyen jellegű magatartásproblémák gyakoribbak, mint a civil populációban. Az agressziókezelési problémákhoz hozzátartozik egyik oldalon a késztetések szabályozásának nehézsége, elégtelensége, másik oldalon a féken tartandó agresszív töltöttség is sokszor magasabb az átlagosnál. Emellett előfordul az is, hogy a fogvatartott egyáltalán nem látja okát annak, hogy agresszivitását miért kellene féken tartania vagy szabályoznia, az erre vonatkozó írott és íratlan szabályok, mint általában a szabályok, nem épültek be a személyiségébe.

Az erőszak jelenlétét elősegíti a börtönvilágban uralkodó erőszak-kultusz is (Wolfson 1978). Az agresszió sok fogvatartottnál a problémamegoldás elsődleges és ezért gyakran használt eszköze. A prizonális környezetben emellett az egyik legfontosabb érték a maskulinitás és a hierarchiában elfoglalt magas pozíció (Fiáth 2012). A maskulin image és a kedvező pozíció építésének, illetve megtartásának gyors, hatékony, látványos és egyszerű eszköze az erőszak (Wolfson 1978). Az erőszak folyamatos jelenléte deszenzitizálja az agresszív felet, és hozzásegíti ahhoz, hogy alkalmanként „elveszítse a mértéket”.

Az agressziót és erőszakot fokozza a zárt intézetben tapasztalható megnövekedett feszültség szint. Ennek egyik jelentékeny oka a prizonális deprivációkkal – szabadság, javak és szolgáltatások, heteroszexuális kapcsolat, autonómia, biztonság (Boros, Csetneky 2000) – járó állandó frusztráció. A frusztráció és az emelkedett feszültség szint fokozza az agresszív töltöttséget és ezzel az erőszakos viselkedés esélyét és gyakoriságát (Hárdi 2000).

Az egyik legfontosabb stresszfaktor, amely az agressziót fokozza, a túlszűfoeltség (Dalton 1999), amely sajnálatos módon a magyar büntetés-végrehajtásra is jellemző. A túlszűfoeltség agressziót fokozó hatását már patkányoknál is le-

írták (Calhoun 1962), és humán szinten is számos eredmény támasztja alá. A túlszűfoltosság különösen a domináns egyedekben vezet megnövekedett agresszióhoz (Sammons 2013), így nem meglepő, hogy a prizonális kontextusban is a túlszűfolttságot említik a szakirodalomban a megnövekedett erőszak okaként (Dalton 1999).

Összefoglalás

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a büntetés-végrehajtás rendszerén belül elkövetett emberölések elsősorban a férfi fogvatartottakat érintik. A súlyos viktimizációnak az idősödő fogvatartottak fokozottabban vannak kitéve. A legrikósabb időszakok azok, amikor a személyi állomány létszáma a legalacsonyabb az intézet területén: a hétvégék, éjszakák, hajnalok. Az elkövetők többször eleve problémás, agresszív fogvatartottak voltak, és a megtörtént esetek arra hívják fel a figyelmet, hogy a zárkakösszegek összeállításában az eddiginél is nagyobb körültekintésre van szükség, különösen az idősebb fogvatartottak esetében. A börtönbeli emberölések hátterében álló okok közül számos „importált”, nem a büntetés-végrehajtáson múlik, hanem a fogvatartotti populáció vagy a szabadságvesztés-büntetés sajátossága, ugyanakkor a túlszűfoltosság hozzájárul az említett inherens problémák kiélesedéséhez. Bár Magyarországon más országok adataihoz viszonyítva alacsonynak mondható az ilyen események száma, de a cél természetesen a nullára való csökkentésük – a büntetés-végrehajtásnak ez törvényben meghatározott kötelezettsége is. Ezért minden eszközünkkel és lehetőségünkkel törekednünk kell és törekszünk is arra, hogy ezt a célt megközelítsük.

Irodalomjegyzék

- Boros J., Csetneky L. (2000). *Börtönpszichológia*. Budapest: Rejtjel Kiadó.
- Bűnözés és Igazságszolgáltatás*. (2008). Budapest: A Magyar Köztársaság Legfőbb Ügyészsége.
- Bűnözés és igazságszolgáltatás 2002–2010*. (2011). Budapest: Legfőbb Ügyészség.
- Calhoun, J. B. (1962). Population density and social pathology. *Scientific American*, 206(2), 139–150.
- Dalton, V. (1999). Prison homicide in Australia: 1980 to 1998. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*(103), 1–6.
- Fiáth T. (2012). *Börtönkönyv. Kulturális antropológia a rácsok mögött*. Budapest: Háttér Kiadó.
- Fogarassy E. (2008). A fiatalkorúak fogva tartási körülményeinek ombudsmani vizsgálata. *Börtönügyi Szemle*(4), 1–13.
- Hárdi I. (Szerk.). (2000). *Az agresszió világa*. Budapest: Medicina Könyvkiadó.

- hvg.hu (2013. 06. 21.). Meghalt egy rab a gyulai börtönben. – [http://hvg.hu/itthon/20130621 Meghalt_egy_18_eves_rab_a_gyulai_bortonbe](http://hvg.hu/itthon/20130621_Meghalt_egy_18_eves_rab_a_gyulai_bortonbe) [Letöltés dátuma: 2013. 06. 25.]
- Jaffee, S. R. et al (2003). Life with (or without) father: The benefits of living with two biological parents depend on the father's antisocial behavior. *Child Development*, 74(1), 109–126.
- Központi Statisztikai Hivatal. (2012). *2011. évi népszámlálás: Előzetes adatok*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Pfiffner, L. J., McBurnett, K., Rathouz, P. J. (2001). Father absence and familial antisocial characteristics. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 29(5), 357–367.
- Répási K. (dátum nélk.). *Börtönpolitika Magyarországon*. Centre for Fair Political Analysis. – <http://www.cfpa.hu/node/1161> [Letöltés dátuma: 2013. 06. 26.]
- Sammons, A. (2013. 06. 15.). *Effects of crowding*. – http://www.psychotron.org.uk/resources/environmental/A2_OCR_env_crowdeffects.pdf
- Szabó S. C. (2009. 10 17). *Richter Richárd ámokfutása a Csillag börtönben*. http://www.kisalfold.hu/szieszta/richter_richard_amokfutasa_a_csillag_bortonben/2120552/ [Letöltés dátuma: 2013. 06. 10.]
- Tájékoztató a bűnözésről*. (2010). Budapest: Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály és Legfőbb Ügyészség Számítástechnikai-alkalmazási és Információs Főosztály.
- Wolfson, W. P. (1978). *Patterns of prison homicide (Disszertáció)*. USA, Pennsylvania: University of Pennsylvania.